ARMENZORG.

De Haagsche Vereeniging „Armenzorg“, — de jongste van vele Zusteren.

The Charity Organisation Society te Londen.

General Booth's „In darkest England and the way out“.

Het debat over de regeling van ons Armwezen op de Algemeene Vergadering der „Vereeniging voor de Statistiek in Nederland.“

Aan het slot van eenige regelen over „Armenzorg“ schreef de redacteur van het „Sociaal Weekblad“ in het nummer van 8 November 1890: „De wenschelijkheid van centralisatie op het gebied der armenzorg, of wil men liever: van samenwerkend handelen door haar verschillende organen; over dien tekst is reeds herhaaldelijk door ons gepredikt“.

Die woorden kwamen ons voor als motto te kunnen dienen, nu wij, naar aanleiding der hierboven genoemde onderwerpen en geschriften, iets over dat „samenwerkend handelen“ wenschen in het midden te brengen en een steentje wenschen aan te dragen om het nut daarvan nader aan te toonen.

In de eerste plaats zij gewezen op de in Februari jl tot stand gekomen Haagsche Vereeniging „Armenzorg“.

In Amsterdam bestaat sedert lang de zoo flink werkzame vereeniging „Liefdadigheid naar Vermogen“, op welker uitgebreiden, gezegenden werkkring telkens de aandacht gevestigd wordt in het „Algemeen Handelsblad“, hetzij door haar ijverig bestuur ¹⁾, hetzij door de redactie, hetzij door den heer J. A. Tours, die zich steeds beijvert de lezers van het Zondagsblad dier courant bekend te maken met de inrichting en den werkkring der vele weldadigheidsinstellingen, in de hoofdstad des lands aanwezig ²⁾.

¹⁾ Zie ond. and. het verslag in het Handelsblad van 5 April jl.

²⁾ Dat hij zich niet tot de Amsterdamsche instellingen bepaalt, bleek uit het uitmuntend stuk, dat hij in het „Handelsblad“ van 10 Mei aan de Maatschappij van Weldadigheid wijdde.

Te Rotterdam, Utrecht, Groningen, Leeuwarden en elders bestaan soortgelijke vereenigingen. Haar streven is niet zich in de plaats te stellen der bestaande armbesturen, maar wel een band tusschen die allen te vormen, samenwerking tusschen die allen te bevorderen.

's-Gravenhage begreep ook dien weg te moeten opgaan.

Wel bestond hier sedert jaren eene „Algemeene Armenvergadering, vertegenwoordigende de verschillende ¹⁾ Kerkelijke Armbesturen van 's-Gravenhage en Scheveningen”, benevens eene „Commissie voor het Burgerlijke Armbestuur” en tal van besturen van „Godshuizen, Gestichten van Liefdadigheid en andere weldadige instellingen”.

Maar velen meenden dat de samenwerking tusschen die allen te wenschen overliet, dat er versnippering van krachten plaats had, dat nog al eens op ondoelmatige wijze werd geholpen, dat de gevallen zich te dikwerf voordeden dat, door gebrek aan samenwerking, behoeftigen uit meer dan één fonds ondersteuning wisten te verkrijgen, enz. En zoo kwam de „Vereeniging „Armenzorg” te 's-Gravenhage” tot stand, welke, na goedkeuring harer statuten, als zedelijk lichaam erkend werd bij Kon. besluit van 13 Februari 1891, n°. 22, en die zich terstond in zeer veler steun mocht verheugen.

Haar grondstelling is: geen verleening van onderstand voor en aleer een ingesteld nauwkeurig onderzoek de wenschelijkheid daarvan heeft aangetoond. Zij stelt zich ten doel armoede te voorkomen, te bestrijden en te lenigen en tracht dit doel volgens art. 1 harer statuten (dat wij gedeeltelijk overnemen), te bereiken: 1°. door gezonde begrippen omtrent armenverzorging te verspreiden; 2°. door hen, die liefdadigheid wenschen te beoefenen, in te lichten omtrent de omstandigheden, waarin zij, die steun inroepen, verkeerden; 3°. door bedelarij en misleiding tegen te gaan; 4°. door samenwerking met reeds bestaande werk-bureaux en door na nauwgezet onderzoek werkzoekende mannen en vrouwen bij werkgevers aan te bevelen; 5°. door het verschaffen van kleeding en ligging; 6°. door het verschaffen van levensbehoeften en brandstoffen; 7°. door het verleenen van geldelijke hulp, bestaande in enz.; 8°. enz. 9°. door samenwerking te bevorderen met en tusschen burgerlijke, kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid ²⁾; 10°. enz. 11°. door het school-

¹⁾ Niet minder dan 13.

²⁾ Een over het geheel welwillend criticus, die in het «Dagblad» van 10 Maart beweerde dat de oprichters der Vereeniging en D. C. in zijne «Schetsen

vak-onderwijs aan kinderen uit behoeftige gezinnen te bevorderen, en voor die van hulp en steunzoekende verplichtend te stellen.

De vereeniging gaat hierbij te werk met volkomen eerbiediging van ieders godsdienstige gevoelens en verleent hare hulp zonder eenig onderscheid van gezindte.

Ons dunkt dat uit die woorden een echt verstandelijk philanthropische, een echt vrijzinnige geest spreekt en dat ieder waarachtig menschenvriend, ieder die begaan is met het treurig lot van zoovele noodlijdenden in ons midden, der jeugdige Haagsche Vereeniging een lang en goede vruchten dragend bestaan moet toewenschen.

Deze Vereeniging en tal van op soortgelijke grondslagen berustende Zuster-Vereenigingen in het binnen- en buitenland hebben haar ontstaan te danken aan de meer en meer algemeen wordende overtuiging dat aan „samenwerkend handelen” op philanthropisch gebied klimmende behoefte bestaat en dat die samenwerking nog te veel te wenschen overlaat.

Aan die overtuiging heeft ook de pas te Parijs opgerichte „Office Central des Institutions Charitables” haar ontstaan te danken.

Aan die overtuiging had ook reeds lang geleden de groote Londensche „*Charity Organisation Society*”, aan welke we nu eenige aandacht wenschen te wijden, haar ontstaan te danken.

Vooraf echter zij nog dit opgemerkt. De quaestie der armverzorging is eigenlijk altijd aan de orde. Terecht schreef Mr. N. G. Pierson: „Een maatschappij, die niets voor hare armen deed, zou hard, zou onmenschelijk zijn en het in toenemende mate worden”, enz. „Met alle menschelijke zaken heeft de liefdadigheid dit gemeen dat zij onvolmaakt is” ¹⁾. Naar die volmaking wordt echter voortdurend gestreefd. Zijne denkebeelden daaromtrent ontwikkelde Mr. Pierson nader in zijne voordracht ter algemeene vergadering der „Vereeniging voor de Statistiek” op 30 Mei jl. ²⁾ Veler oog is op verbetering van armverzorging,

op het gebied der philanthropie» in dat blad wel wat weinig op den belangrijken arbeid der Diakoniën, speciaal die der Ned. Herv. Kerk, hadden gewezen, had wellicht aan dit 9de punt niet voldoende aandacht gewijd.

¹⁾ Zie de blz. 158 en 160 en menige andere zinsnede in dat onderdeel van het tweede deel van zijn «Leerboek der Staathuishoudkunde.»

In het voorbijgaan zij er aan herinnerd dat aan den schrijver van dit voortreffelijk Leerboek op 5 Juni door het Curatorium der Thorbecke-Vereeniging te Leiden de «Thorbecke-medaille» werd uitgereikt, nadat Prof. Buys in zijne rede op de groote verdiensten van dit werk had gewezen.

²⁾ Zie hieronder.

op doelmatiger armverzorging gericht. Ook het ijverig bestuur der „Maatschappij tot Nut van 't Algemeen" stelde in de onlangs gehouden algemeene vergadering de zaak aan de orde en deed het voorstel, dat aangenomen werd ¹⁾, dat door deskundigen een zoo volledig mogelijk onderzoek worde ingesteld naar hetgeen hier en elders tot verbetering van de armverzorging wordt beproefd, en dat een verslag worde uitgebracht, aanwijzende zoo wel de beginselen, waarop eene doelmatige armverzorging moet rusten, als de middelen, waardoor deze beginselen kunnen worden toegepast, „opdat het tweeledig doel der armverzorging: „wering van de armoede als zoodanig" en „verzorging van de bestaande armen" worde bereikt".

Dat daartoe „samenwerkend handelen" een eerste vereischte is, wordt meer en meer veler overtuiging. Dit bleek uit de oprichting der Vereenigen „Armenzorg", waarvan er hierboven enkele werden genoemd, doch waarvan men er heel wat meer vermeld kan vinden in de door „het Nut" gegeven toelichting van zijn ontwerp-besluit. Dat in Engeland die overtuiging al lang bestaat, bewijst de groote Londensche „Charity Organisation Society", over welke we thans iets in het midden wenschen te brengen.

Geheel onbekend is de „Charity Organisation Society" hier te lande wel niet. Volgens de zeer lange lijst van Engelsche en vreemde liefdadigheidsinstellingen waarmede zij in betrekking staat, in haar voor ons liggend jaarverslag over 1888—'89 opgenomen, correspondeert zij hier te lande met de „Bureaux van informatie naar behoeftigen" te Amsterdam, Rotterdam en Utrecht en met de Vereeniging tot verbetering van armenzorg te Rotterdam. Bovendien zond zij in 1888 een harer bestuursleden, den heer H. G. Willink als gedelegeerde naar Nederland teneinde eene studie te maken onzer Vrije Koloniën en bedelaarsgestichten om na te gaan of het wenschelijk zou zijn soortgelijke instellingen in Engeland in het leven te roepen ²⁾.

¹⁾ Zie de toelichting in de «Punten ter beschrijving» en voor de discussie het relaas in de dagbladen der in de Vergadering van 21 Mei gevoerde discussiën.

²⁾ Blijkens «The Charity Organisation Review» van Januari 1891 woonde hij het in October 1890 te Antwerpen gehouden Armencongres bij en bracht rapport uit daarover en over «The Agricultural Benificent colonies of Belgium at Hoogstraeten Merxplas.»

Wat hij over onze Maatschappij van Weldadigheid en de Rijkswerkinrichtingen in het midden bracht is nedergelegd in zijne zeer lezenswaardige brochure,

Toch mag worden vermoed dat zeer velen in den lande met inrichting, doel en strekking dier groote instelling nog onbekend zijn. En daar ik in de gelegenheid was er bij een verblijf in Zwitserland in den vorigen zomer veel over te hooren van Engelschen die met haar in betrekking staan en de goedheid hadden mij onderscheiden stukken toe te zenden, wensch ik er het een en ander over mede te deelen.

The Charity Organisation Society werd in 1869 opgericht. Haar eigenlijke, wel wat lange naam, maar die haar doel goed uitdrukt, is „Society for organising charitable relief and repressing mendicity”. Zij beoogt dus wat bij ons te lande door het bekende „Liefdadigheid naar Vermogen” te Amsterdam en soortgelijke instellingen elders wordt beoogd: het brengen van éénheid in de armenzorg en het weren van bedelarij, of, gelijk de heer Kerdijk het in de boven aangehaalde woorden uitdrukte: het samenwerkend handelen op het gebied der armenzorg.

In een door haar verspreid blaadje, getiteld: „General Objects, Constitution and Method of the Society”, drukt zij dit aldus uit: „the general object of this Society is to give a definite aim to, and to direct into the most effectual channels, the large amount of benevolent force at work in England, and particularly in London”.

Hoe meer men, zoo wordt verder gezegd, doordenkt over het pauperisme, die donkere schaduw op de hedendaagsche maatschappij, en over armenzorg hoe eerder men tot deze conclusies moet komen: 1°. dat, geïsoleerde pogingen, hoe verstandig ook aangewend, het kwaad niet voldoende kunnen tegen gaan; 2°. dat veel te leeren valt betreffende de wijzen waarop de hemid-

«The Dutch Home Labour Colonies, their origin and development, bij H. G. Willink, Esq. (Londen, 1889) en besproken in het in 1889 uitgebracht Jaarverslag der Maatschappij van Weldadigheid, door den heer Löhuis, Directeur dier Maatschappij, in «Erica, Jaarboekje der M. v. W.» voor 1890, en door mij in «Dagblad v. Z. H. en 's Gravenhage v. 19 October 1890. Uit die stukken is gebleken dat de heer Willink zijnen landgenooten meende te moeten ontraden eene stichting als onze Vrije Landbouw Koloniën in het leven te roepen. Dat zijne critiek evenwel niet allen overtuigde, bleek uit de omstandigheid dat zeer onlangs zoowel de heer Löhuis als ik, qq. Voorz. Comm. dier Maatschappij, werden bezocht door een Sohok die, niet overtuigd door W.'s-brochure, de inrichting onzer M. v. W. kwam bestudeeren en het voornemen heeft, te trachten in de nabijheid van Glasgow eene inrichting in den geest onzer Vrije Koloniën tot stand te brengen. — Het is ook bekend dat, op het gunstig rapport van een viertal leden van den Parijschen Gemeenteraad, die in den vorigen zomer Frederiksoord bezochten, onlangs in de nabijheid van Parijs op kleine schaal eene landbouwkolonie werd gesticht, op de leest der onze gescheid. Zie daarover het Handelsblad van 26 Februari jl.

delden de behoeftigen kunnen helpen. Die conclusies leiden, wat de eerste betreft, tot coöperatie, tot samenwerking; wat de tweede betreft tot het inwinnen van inlichtingen, tot het voortdurend bespreken daarvan en tot het geven van die inlichtingen aan allen die er om vragen.

Ter bereiking van die doeleinden heeft de C. O. S. voor Londen een veertigtal „District-Committees” in het leven geroepen, die alle in connectie staan met den „Council at the Central Office”, dat zijn zetel heeft: 15 Buckingham Street, Strand, W. C. ¹⁾. President der Society is thans „the Lord Bishop of London”, Secretaris C. S. Loch, Esq., van wien in de voor ons liggende stukken tal van artikelen voorkomen, en die kennelijk de ziel is der zaak.

In de „Distr. Comm.” kunnen allen te samen komen die in dat district zich met armenzorg bemoeien, hulp behoeven, inlichtingen verlangen, gelden willen beschikbaar stellen, enz. Elk „Distr. Comm.” zendt minstens één gedelegeerde naar den „Central Council”, die voortdurend op de hoogte blijft van alle inlichtingen enz. in de districten verkregen en deze voor zoover noodig ter kennis brengt van alle „Committees”. Door deze organisatie hoopt men bedrog te voorkomen, met de hulpbehoevenden in elk district bekend te worden, orde en regelmaat in de armverzorging te brengen.

Wat de wijze van hulpverschaffing aangaat, zijn twee beginselen aangenomen: 1°. voorafgaand grondig onderzoek; 2°. verleenning van geschikte, afdoende hulp.

In den regel verleent de C. O. S. niet zelve hulp. Haar hoofddoel is te zijn een bureau van onderzoek om de liefdadigen den weg te wijzen hoe op goede wijze wel te doen.

De Vereeniging wenscht zich niet in de plaats te stellen van alle andere plaatselijke liefdadigheidsinstellingen en armbesturen, maar hen allen te vertegenwoordigen. Zij beoogt: samenwerking van allen die op liefdadigheidssterrein werkzaam zijn en die ²⁾ „willen medewerken tot verbetering van den toestand der lagere „volksklasse.”

Het bovenstaande werd, zeer verkort, overgenomen uit het vliegend blaadje: „Charity Organisation Papers, N° 1.”

Die meer omtrent de organisatie en de werking dier „Charity

¹⁾ We geven dit adres in het belang van hen, die inlichtingen en stukken mochten verlangen.

²⁾ Gelijk de Maatschappij van Weldadigheid ten onzent het uitdrukt in art. 1 harer Statuten.

Organisation Society" verlangt te weten, leze o. a. haar 21ste in Maart 1890 uitgebrachte jaarverslag. In de inleiding daarvan wordt uitvoeriger dan in het hierboven besproken blaadje geschiedde over doel en strekking der Vereeniging en over de wijze hoe zij werkt, gesproken. In het verslag wordt niet slechts medegedeeld wat in het afgelopen jaar verricht was, maar ook gesproken over de „Principles and methods of charitable administration", over „Forces that lead to the development of charity organisation", over de roeping van den armverzorger, enz. Vervolgens wordt medegedeeld welke de verrichtingen waren van het hoofdbestuur, het „Administrative Committee," de Districts-", „Medical and convalescent-" ¹⁾ en „Emigration- Sub-committees." In de Bijlagen worden onderscheiden belangrijke stukken en cijfers medegedeeld. Zie o. a. Bijl. 2, aangevende de gevallen waarin door de „Districts-Committees" hulp werd verleend en waarin die bestond. Op p. 113 ziet men dat de ontvangsten en uitgaven der C. O. S. en harer verschillende subcommittees in één jaar niet minder beliepen dan 16784 p. s. Aan giften en contributies werd ontvangen, zie p. 93, 4935 en 3459 p. s., behalve hetgeen nog voor speciale doeleinden werd geschonken, hetgeen nog circa 7000 l. s. bedroeg.

In het bovenstaande meenen we doel en strekking en inrichting der groote Londensche Charity Organisation Society reeds voldoende geschetst te hebben.

Behalve vliegende blaadjes en jaarverslagen geeft die Vereeniging ook een maandschrift uit, „The Charity Organisation Review", waarvan kennis behoort te worden genomen, wil men nauwkeurig op de hoogte komen van haar doen en streven. Op

¹⁾ Mijne zegsvrouw, van wie ik veel vernam over den werkkring en de nuttige werking der Charity Organisation Society, was eene dame, wier naam vermeld wordt op de eerste bladzijde van het Jaarverslag onder de leden van het „Medical and convalescent sub-committee." Zij wist mij ond. and. veel te vertellen van de knoeiereien, de geldverspilling en het favoritisme in vele der groote Londensche hospitalen, waartegen haar sub-committee zoo stipt mogelijk waakte door telkens de aandacht der betrokken autoriteiten op de zaak te vestigen. De ondervinding door het sub-committee opgedaan had de C. O. S. er toe geleid, blijkens de eerste der Bijlagen van het Verslag, het Huis der Lords te petitionneeren tot het benoemen van een „Select committee" om een onderzoek in te stellen naar de organisatie en administratie van die hospitalen. — Ten bewijze hoe vele Engelsche dames zich met dergelijke ernstige zaken onledig houden, wordt nog aangeeteekend dat onder de namen der elf leden van dit sub-committee niet minder dan vijf vrouwennamen voorkomen.

den hoofdinhoud van eenige voor ons liggende nummers worde nog met enkele woorden gewezen.

Het tijdschrift bevat gewoonlijk eenige artikelen over de eene of andere quaestie van armenzorg en verder tal van korte berichten op de vereeniging zelve betrekking hebbende. Het nummer van November 1890 is schier geheel gewijd aan het in October te Oxford gehouden Congres van „Charity Organisation Societies” en soortgelijke vereenigingen uit geheel Engeland, en deelt de daar gehouden voordrachten en gevoerde beraadslagingen mede. Al kan, gelijk op p. 488 en 492 geschiedt, meer of min gegronde critiek worden uitgesproken over de wijze waarop op het Congres werd gedebatteerd, zulke bijeenkomsten kunnen nut stichten door het bijeenbrengen van tal van personen die zich aan armenzorg wijden, die elkaâr mededeelen van welke beginselen zij daarbij uitgaan en omdat zij kunnen leiden tot het verkrijgen voor het geheele land van die samenwerking, naar welke elke dezer vereenigingen nu reeds streeft in de plaats waar zij gevestigd is.

Het nummer der „Review” van Januari jl. is goeddeels gevuld met stukken over Booth's „In darkest England”, dat er scherp in wordt gelaakt maar ook krachtige verdedigers vond. Het hoofdbestuur der C. O. S. vond het boek belangrijk genoeg om aan de bespreking er van een drietal vergaderingen te wijden. Booth, die de C. O. S. herhaaldelijk in zijn boek noemt ¹⁾, beschuldigt deze te veel met het hoofd, te weinig met het hart te rade te gaan. De Secretaris en andere bestuursleden der C. O. S. beweren daarentegen dat hij met zijn „Social Scheme” te weinig met de practijk te rade gaat. Anderen daarentegen zijn van oordeel dat hem „a fair trial” moet worden gegund.

Onwillekeurig kwamen we reeds tot het noemen van „General” Booth's geruchtmakend boek: *«In darkest England and the way out»*, dat terstond na zijne verschijning in en buiten Engeland zoovele pennen in beweging bracht. Wij zullen er om verschillende redenen slechts kort over zijn: 1° omdat wij hopen er binnen kort in dit tijdschrift eene grondige critische beschouwing over te zullen zien verschijnen; 2° omdat het in onze dagbladpers en elders reeds uitvoerig besproken is. Wij herinneren vooral aan het viertal doorwerkte artikelen door het „Algemeen Handelsblad” van 29 Januari, 1, 6 en 8 Februari en aan het artikel door Mejuffrouw

¹⁾ Hem wordt verweten van andere uitnemend nuttige Londensche liefdadigheidsinstellingen géenerlei notitie te nemen.

Maclaine Pont in het tijdschrift „Mannen van Beteekenis” aan Booth's boek gewijd. Het „Handelsblad” bespreekt achtereenvolgens oorsprong en inhoud van het boek, de critiek daarop van de „Charity Organisation Society”, Professor Huxley in „the Times” ¹⁾, Bradlaugh, „Commissioner” Smith, vroeger een van Booth's beste hoofdofficieren, maar die zich van hem afscheidde, de verdediging zijner denkbeelden door anderen. De slotsom luidt ongeveer aldus: Bijdragen te geven voor Booth's plan staat gelijk met mede te werken aan de uitbreiding eener geestelijke gemeente en ondersteuning en onbeperkt vertrouwen in Booth als man van zaken en als in staat zijn eigen opvolger te kiezen. Hoeveel goeds ook erkennende in zijne stads- en landbouw-koloniën, komen velen op tegen Booth's eisch van volstreckte onderwerping aan zijn wil, en de door hem aanvankelijk gewenschte ongecontroleerde besteding der door hem gevraagde aanzienlijke geldsommen. Aan die laatste bedenking toegevend, riep hij spoedig een controleerenden raad van financiën in het leven, waarin 6 leden door hem, 12 door hen die gelden tot uitvoering zijner denkbeelden te zijner beschikking stelden, zullen worden gekozen. Hij raadt evenwel al het werk aan hem over te laten.

In de plaats dus van het thans door zooveel gewenschte „samenwerkend handelen” verlangt „the General” concentratie van een aanmerkelijk deel der armenverzorging in zijne hand. Bleken zijne plannen voor verwezenlijking vatbaar, voor vele armbesturen bleef weinig te doen overig.

Men weet dat Booth's plan in het kort op het volgende nederkomt: zich beroepende op de uitkomsten reeds door hem met het „Heilsleger” in Engeland en tal van andere landen verkregen en diep begaan met het treurig lot van zoovele duizenden ongelukkigen en nooddruftigen, wenscht hij, bij uitbreiding van de „shelters” of schuilplaatsen, eethuizen, werkplaatsen enz., welke het „Heilsleger” reeds tot stand bracht, ter wering van bedelarij, ontucht, dronkenschap, werkeloosheid, misdaad enz., te beginnen met Londen, later overal in de gansche wereld waar het noodig zal blijken, te stichten: 1°. eene „stadskolonie”, waar iedereen, ook de grootste misdadiger, een dak, voeding en werk kan vinden; 2°. eene „Landbouw-Kolonie”; 3°. eene „Overzeesche Kolonie”, liefst in Zuid-Afrika. Overal zou arbeid verplichtend zijn, strenge tucht heerschen, onbeperkte gehoorzaamheid aan de bevelen der opzichters („officers”) worden vereischt. Ieder die

¹⁾ Die ook afzonderlijk verscheen.

zich daaraan niet onderwerpt, kan dadelijk vertrekken of wordt ontslagen. Al dan niet inlijving in het Heilsleger blijft geheel vrij. Aan emigratie hecht Booth veel. Daarom zou in zijne „Landbouw-Kolonie” opleiding tot zelfstandige landbouwers hoofzaak zijn en de verhuizing naar de „Overzeesche Kolonie” worden aanbevolen. Hij verwacht dat op den duur zijne koloniën „self-supporting” zouden zijn, hare onkosten zouden kunnen goed maken. De eerste installatie zou echter zeer kostbaar zijn. Voor geheele bereiking van zijn plan acht hij één millioen pond sterling, f 12.000.000 noodig. Zoodra 100 000 pond sterling te zijner beschikking zouden zijn gesteld, zou hij een begin van uitvoering aan zijn grootsch plan geven.

Het is bekend dat reeds weinige maanden na de verschijning van Booth's boek meer dan 100.000 p. s. te zijner beschikking waren gesteld, dat daarvoor tal van „shelters” enz in Londen werden ingericht, eene groote boerderij in de buurt van Londen werd aangekocht, welke voor de eerste der te stichten Landbouw-Koloniën wordt bestemd.

Pleit dit sterk voor de offervaardigheid der Engelschen, het pleit vooral niet minder voor de overredingskracht van „General” Booth.

Men moet Booth's grooten ijver en ruime menschenliefde bewonderen, eerbied hebben voor het vele goede dat hij reeds door middel van het Heilsleger tot stand bracht ¹⁾. En toch moet, zoo niet slechts met het hart, maar ook met het hoofd wordt te rade gegaan, waarschijnlijk met den Nederlandschen predikant te Londen, Ds. Adema van Scheltema, worden ingestemd, die Booth een niet minder groot idealist noemde dan onze Generaal van den Bosch, die, toen hij in 1818 de Maatschappij van Weldadigheid in het leven riep, zich vleide dat door zijne stichting, mits haar de middelen werden geschonken zich behoorlijk uit te breiden, aan alle armoede en bedelarij in Nederland een einde zou komen.

Booth's beweren dat een goed deel van de armoede, welke in de groote steden wordt geleden, te wijten is aan de te sterke

¹⁾ Op aangrijpende wijze werd ons Hagenaars dit nog voor korte weken geschetst door Mr. en Mrs. Oliphant in eene openbare voordracht over de werking van het Heilsleger. Treffend vooral waren de mededeelingen van Mrs. O., geboren Schoch, eene Hollandsche, betreffende hare bevindingen en die harer zusteren in dat werk der liefde, in de achterbuurten van «East-London», waarover ond. and. ook Mr. en Mrs. Garnett zooveel treurigs wisten medetedeelen. Zie Helene Mercier's stukken daarover in het «Sociaal Weekblad.»

verhuizing daarheen van de plattelandsbevolking, welke er, door te groote concurrentie, op den duur niet in haar levensonderhoud kan voorzien, en dat het voor zeer velen eene uitredding zou zijn zoo zij naar het land werden teruggevoerd om als landbouwers hun brood te verdienen, is, gelooven wij, juist. Onze Maatschappij van Weldadigheid bewijst dat op die wijze velen kunnen worden geholpen, en dat dit vooral voor het opkomend geslacht een wezenlijke weldaad is ¹⁾. Ware zij, door over ruimer middelen te kunnen beschikken, in de gelegenheid gesteld geweest hare wiken breeder uit te slaan, zij zou voor zeer velen meer ten zegen hebben kunnen zijn.

Maar hoe Booth zich kan voorstellen op die wijze niet slechts vele duizenden, maar honderdduizenden en millioenen nooddruftigen afdoende te zullen kunnen helpen en zijne landbouwkoloniën „self-supporting” te maken, is ons een raadsel en schijnt ons eene niet te verwezenlijken utopie.

Booth beroept zich op de ondervinding, door hem met het Heilsleger en met de vele door hem in Londen opgerichte „shelters” opgedaan. In die „shelters” kon ieder behoeftige, die zich met 20 cts. in de hand aanmeldde, eene slaappleats, avondeten en ontbijt vinden. Met die 20 cts. werden de kosten geacht vergoed te zijn. Die geen 20 cts. bezat, werd niet afgewezen, maar moest den volgenden dag arbeiden om dat geld te verdienen. Die arbeid bestond voornamelijk in houthakken. Nu kan worden aangenomen dat, ter voorziening in de behoeften eener wereldstad als Londen met zijne 4 à 5.000.000 inwoners, dagelijks honderden met houthakken nuttig kunnen worden bezig gehouden; maar natuurlijk niet de honderdduizenden welke Booth zich voorstelt te zullen helpen. Hij wil dan ook de arbeidloozen met tal van andere kleine industriën bezig houden, welke hij uitvoerig beschrijft en waaruit hij zich voorstelt belangrijke inkomsten te zullen trekken, althans de onkosten te zullen goed maken.

Of dit laatste geene illusie zal blijken, moet de uitkomst leeren.

Op grond der ondervinding hiertelande sedert 1818, dus gedurende driekwart eeuw, door de Maatschappij van Weldadigheid opgedaan, voelen wij wel eenigen twijfel. Om ons te bepalen tot het ruim dertigjarig tijdvak, verloopen sedert de groote her-

¹⁾ Op dit laatste vooral werd door mij en andere vrienden dier Maatschappij telkens en telkens gewezen, laatstelijk in de stukken betreffende de onlangs gehouden Algemeene Collecte en door mij nog afzonderlijk in het «Dagblad van Z. H. en 's Gravenhage» van 19 April en 10 Mei jl.

vorming ¹⁾ welke die Maatschappij in 1859 onderging, toen de Staat het beheer der Bedelaarsgestichten op zich nam en de M. v. W. terugkeerde tot haar oorspronkelijk karakter van te zijn eene geheel particuliere liefdadigheids-instelling tot voorkoming van armoede: altijd heeft het bestuur der Maatschappij blijkens de jaarverslagen en blijkens menig stuk in het nuttige jaarboekje „Erica” de groote moeilijkheid ondervonden om zoodanige industrieën in te voeren, welke, zoo zij al geene winsten opleverden althans de kosten goedmaakten. Het is er nimmer in voldoende mate in kunnen slagen.

De M. v. W. beschouwt hare Vrije Koloniën als een groot opvoedingsgesticht, waar de aan hare zorgen toevertrouwde jongelieden in onderscheidene vakken van landbouw en nijverheid zoodanige opleiding genieten, dat zij later in de gewone burgermaatschappij hun levensonderhoud kunnen verdienen. Dat dit een verstandig philanthropisch stelsel is, is herhaalde malen betoogd door den warmen vriend der Maatschappij Ds. Eilerts de Haan, die in het door hem geredigeerd jaarboekje zoo menige bijdrage leverde om de M. v. W. beter bekend te maken, door den vorigen en den tegenwoordigen Directeur, door mij en door anderen. Dat het stelsel voor de betrokkenen goede resultaten oplevert, blijkt ond. and. uit het stuk van den Directeur Löhns in „Erica” van dit jaar: „Wat wordt er van de kinderen der bevolking in de M. v. W.?” Maar het is een duur stelsel, ond. and. omdat zij die goed opgeleid zijn de Koloniën verlaten en vervangen worden door anderen die nog opgeleid moeten worden.

„General” Booth beschouwt de door hem bedoelde industrieën hoofdzakelijk als middel om de arbeidloozen aan geregelde arbeid te gewennen en wenscht hen zoo spoedig mogelijk naar zijne landbouwkoloniën te doen overgaan, met het doel dat een groot deel van hen, na tot practische landbouwers te zijn gevormd, naar de te stichten overzeesche landbouw-koloniën zullen emigreeren en daar hun levensonderhoud verdienen.

Ook voor de Maatschappij van Weldadigheid zijn de verschillende industrieën bijzaak, (ofschoon een belangrijk onderdeel), doch zijn landbouw en aanverwante vakken hoofdzaak. De ondervinding leerde evenwel dat het verbazend moeilijk is om van de voor verre het grootste gedeelte uit de steden afkomstige gezinnen geschikte boerenarbeiders te maken, in staat om genoeg te ver-

¹⁾ Door mij, die reeds sedert 1845 tot die Maatschappij in betrekking stond en lid was geweest der constitueerende Vergadering van 1859, beschreven in «De Economist» van 1860.

dienen om in het levensonderhoud der hunnen te voorzien. Een groot aantal der in onze Vrije Koloniën opgenomen gezinnen moet dan ook met wekelijksche toelagen worden ondersteund.

Zal Booth's bevinding gunstiger zijn? Zal zijne landbouw-kolonie weldra, gelijk hij zich voorstelt, „self supporting” zijn?

Twijfel schijnt geoorloofd.

Slechts op ééne, de finantieele zijde van het vraagstuk wenschten wij, op grond der ondervinding bij de Maatschappij van Weldadigheid opgedaan, de aandacht te vestigen. Aan anderen zij de taak overgelaten Booth's stelsel in zijn geheel aan critiek te onderwerpen.

Al zou daarvan de conclusie zijn dat zijn „scheme” als onmogelijk te verwezenlijken, als het werk van een met de werkelijkheid te weinig rekening houdend idealist moest worden beschouwd, toch zal Booth's „In Darkest England and the way out” een merkwaardig boek blijven, dat getuigt van de ruime menschenmin, van de warme menschenliefde van den hoogst achtenswaardigen Schrijver, van zijn innig leedgevoel over het betreurenswaardig lot van zoovele honderdduizenden onzer medemenschen.

Van harte hopen wij dat onze beduchtheid, dat Booth's „Scheme” zal blijken op den duur financieel eene „failure” te zijn, niet zal worden bewaarheid. Mocht dit na korter of langer jaren het geval zijn, toch verheugen wij ons van harte er in dat „the General” door de offervaardigheid der Engelsche Natie in staat is gesteld eene proef op groote schaal met zijn stelsel te nemen, omdat daardoor althans een niet onbelangrijk aantal onzer misdeelde medemenschen op een beteren weg zullen worden geholpen.

Moge hij er in slagen zeer velen ten zegen te zijn.

NASCHRIFT. Het bovenstaande was in handen van den drukker toen op 30 Mei te Amsterdam de jaarvergadering werd gehouden der Vereeniging voor de Statistiek in Nederland, waarin door den Voorzitter Mr. N. G. PIERSON eene even belangrijke als boeiende voordracht werd gehouden over *«de regeling van ons armwezen»*, een onderwerp dat hem, blijkens menige zinsnede uit zijn „Leerboek der Staathuishoudkunde”, zeer ter harte gaat. Die voordracht, even uitstekend van vorm als belangrijk van inhoud, werd gevolgd door een langdurig, zeer levendig debat, waarbij, ten bewijze der groote belangstelling welke het onderwerp wekte, een vijftiental leden het woord voerden, en waarvan

de heer Pierson bij den aanvang zijner dupliek kon getuigen dat hij in die Vereeniging nog nimmer een zoo geänimeerd debat had bijgewoond.

In de „Bijdragen van het Statistisch Instituut” zal dat debat in zijn geheel worden teruggegeven. Onderscheidene onzer grootere dagbladen gaven er een meer of min uitvoerig overzicht van. Daarvan kan hier geen sprake zijn. Wij wenschen slechts kortelijk op enkele punten de aandacht te vestigen.

De heer Pierson begon met eene historisch critische beschouwing onzer armenwetgeving; herinnerde aan Thorbecke's kernachtige woorden, dat het doel der armenzorg moet zijn: tegengaan van het voeden van luiheid en lediggang; critiseerde de afschaffing van het domicilie van onderstand, gelijk die bij de herziening der armenwet in 1870 was geregeld; verklaarde zich in zekere omstandigheden vóór de wederoprichting van werkhuizen. Leniging der armoede heette hij een maatschappelijke plicht, maar zoo te beoefenen dat de ondeugd niet worde gevoed. Uitvoerig werd stil gestaan bij het bekende, in Duitschland meer en meer algemeen ingevoerde, ook hier te lande dikwerf besproken Elberfeldsche stelsel ¹⁾ en gewezen op het groote werk van Prof. Böhmert in drie deelen, die daarin tal van feiten op het armwezen betrekkelijk bijeenbracht, beschrijft hoe het armwezen in 77 Deutsche steden is geregeld en mededeelt dat het Elberfeldsche stelsel, meer of min gewijzigd, in 26 dier gemeenten is ingevoerd. De grondslag van dat stelsel is: medewerking van de burgerij met de armbesturen; geen onderstand zonder voorafgaand grondig onderzoek en voortdurende contróle. Daar moet het heen, niet naar Staatsarmenzorg. Wetswijziging schijnt echter noodig, o. a. wat betreft de regeling van het domicilie van onderstand en de oprichting van werkhuizen ²⁾ Erkennende dat door particuliere genootschappen in de laatste jaren veel was gedaan om verbetering te brengen in de armenverzorging, meende hij dat toch nog lang niet genoeg was verricht, dat daarom op aller medewerking een beroep moest worden gedaan.

Op deze met warmte en overtuiging uitgesproken rede van den heer Pierson, uit welker rijken inhoud wij slechts enkele grepen

¹⁾ Zie o. a. de schrijvers vermeld in het belangrijk artikel van den heer G. Hintzen, „Armenwetgeving” in *Economist*, Maart 1889 p. 156.

²⁾ Zie over beide punten ook Hintzen's zooeven aangehaald artikel. Zie over het eigenlijk doel van werkhuizen ook Bosanquet's woorden op p. 365 der „*Charity Organisation Review*” van September jl. in zijne voordracht „*The Antithesis between Individualism and Socialism philosophically considered.*”

konden doen, volgde een zeer levendig debat, waarbij onderscheidene zijner stellingen, o. a. wat het domicilie van onderhoud en de werkhuizen betreft, van meer dan eene zijde werden bestreden.

De Amsterdamsche predikant Voorhoeve — uit wiens „Mededeelingen uit Wijk XXVI der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam” blijkt welk een warm hart hij den armen toedraagt — woonde op uitnoodiging van den Voorzitter de Vergadering bij en pleitte warm vóór het overlaten van een groot deel der armenzorg aan de kerkelijke besturen, voornamelijk in Nederland. Persoonlijke toewijding heette hij het eerste vereischte. En daarom stelde hij den arbeid der „wijk-diaconessen”, gelijk die thans in Amsterdam geregeld, maar nog voor groote uitbreiding vatbaar is, ¹⁾ op zoo bijzonder hoogen prijs. Volgens hem rustte de plicht der armenzorg in de eerste plaats op de kerk en op de bijzondere personen, terwijl de Staat eerst bij volstrekte onvermijdelijkheid moest optreden.

Die beweringen vonden bijval, maar ook tegenspraak.

Mr. F. S. van Nierop en anderen betoogden dat Staatshulp noodig kon zijn voor arme gemeenten.

De heer J. A. Tours achtte centralisatie, samenwerkend handelen dringend noodig en meende dat Amsterdam daarvan het voorbeeld moest geven. Evenals anderen achtte hij persoonlijke toewijding, vooral der vrouwen, een eerste vereischte.

De heer van Assendelft de Coningh beschouwde de wetswijziging van 1870 voordeelig voor het platte land en achtte daarvoor werkhuizen onnoodig.

Tal van andere sprekers, de Hoogleeraren de Louter, d'Aulnis, Gunning, de heeren W. K. van Dedem, Enschedé, Hartogh, de Hoop Scheffer enz. gaven van hun gevoelen blijk of deelden hunne bevindingen als armverzorger mede.

Had de heer Pierson hoofdzakelijk op de werking van het Elberfeldsche stelsel gewezen ten betooge van het nut van het „samenwerkend handelen”, ik wees op de „Charity Organisation Society” en op de „Office Central des Institutions charitables” als bewijzen dat men ook in Engeland en Frankrijk naar dat „samenwerkend handelen” streeft. Ik vroeg of hier te lande niet een Congres zou worden bijeengeroepen, ook toegankelijk voor vrouwen, op wier medewerking op het gebied der armenzorg zoo grooten prijs moet worden gesteld.

¹⁾ Gelijk ook in den Haag het geval is.

Bij zijne dupliek kon de heer Pierson (evenals wij het hierboven deden) uit het zeer interessant debat slechts enkele punten opnemen en eenige in zijne eerste rede ter spraak gebrachte vraagstukken nader toelichten. Daarbij verklaarde hij zich ond. and. sterk yóór medewerking der vrouw op het gebied der armenzorg. Ten slotte zeide hij dat zijns inziens van een Congres eerst sprake zou behooren te zijn, wanneer wij in het bezit zouden zijn van veel meer feitenkennis dan thans nog het geval was. Het verkrijgen dier feitenkennis, het publiceeren voor Nederland van een werk als Böhmert voor Duitschland deed, zou, meende hij, de taak behooren te zijn van het Statistisch Instituut, dat daarvoor de fondsen zou kunnen bestemmen, waarover het alsnog te beschikken heeft.

Een gelukkig denkbeeld voorwaar, dat voorzeker krachtig kan medewerken om het Statistisch Instituut op practisch gebied nuttig werkzaam te doen zijn en meer algemeen te doen waardeeren.

De taak is omvangrijk en verre van gemakkelijk, maar zij is bij het Instituut — dat met „het Nut”, dat, zie boven, iets soortgelijks beoogt, kan samenwerken — in goede handen.

En hiermede nemen wij afscheid van het hoogst belangrijk debat over „de regeling van ons Armwezen.” Alleen zij nog geconstateerd dat uit het debat deze algemeene conclusie mag worden getrokken, dat allen zich overtuigd toonden van „de wenschelijkheid van centralisatie, van samenwerkend handelen op het gebied der armenzorg” en eveneens van de wenschelijkheid om daarbij de medewerking der vrouwen te verkrijgen.

Moge het in bovenstaande bladzijden gezegde er iets toe bijdragen om het groote nut van dat „samenwerkend handelen” meer algemeen te doen inzien.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.